

Sarajevska deklaracija o integritetu i vidljivosti znanstvenih publikacija – etički standardi publiciranja trebaju biti istovjetni u svim recenziranim časopisima

The Sarajevo Declaration on Integrity and Visibility of Scholarly Publications – Publication ethics standards should be the same for all peerreviewed journals

Višnja Vičić Hudorović

Editor-in-Chief

Sestrinski glasnik/Nursing Journal, Official Journal of Croatian Nurses Association

Received May 28th 2017;

Accepted May 30th 2017;

Ključne riječi: Sarajevska deklaracija • cjelokupnost • vidljivost • etički standardi

Kratki naslov: Sarajevska deklaracija i znanstvene publikacije

Keywords: Sarajevo Declaration • Integrity • Visibility • ethics standards

Running head: Sarajevo Declaration and Scholarly Publications

Please address all correspondence to: Višnja Vičić Hudorović, Croatian Nurses Association, 10000 Zagreb, Sortina 1A, Croatia • E-mail: visnja.vicic-hudorovic@skole.hr • Tel: +385-1-6550 366 • Fax: +385-1-6550 366.

Danas postoji značajan broj lokalnih i regionalnih znanstvenih časopisa koji publiciraju članke na lokalnim jezicima s engleskim sažecima. Čitatelji navedenih časopisa imaju potrebu za prikupljanjem informacija u takvim člancima koji opisuju nova znanja i utječu na napredak u znanosti, obrazovanju i svakodnevnom praktičnom radu i to na razumljivom jeziku. Vidljivost takvih časopisa nije visoka, ali se može poboljšati u skladu s međunarodnim standardima publiciranja o znanstvenom istraživanju, odabirom odgovarajućih visoko citiranih literaturnih navoda, opisivanjem etičkih problema i vidljivošću stupnja citiranosti, tj. dostupnošću prikaza metapodataka i osobnih podataka autora [1].

Znanstveni časopisi koji publiciraju članke na regionalnom jeziku ulažu značajne napore u održavanju stupnja kvalitete, održavanju dostatnog broja pristiglih rukopisa za publiciranje, utjecaju na povećanje zainteresiranosti čitateljstva za pisanjem znanstvenih publikacija i to u lokalnim i međunarodnim znanstvenim časopisima, te na uvrštavanju časopisa u prestižne bibliografske baze podataka. Danas, postoje financijski i nefinancijski čimbenici koji uvelike otežavaju uređivanje i publiciranje znanstvenih članaka u zemljama s niskim financijskim mogućnostima. Urednici se u tim zemljama često susreću s velikim problemima pri uključivanju iskusnih recenzentata i znanstvenika s uredničkim iskustvom u rad uredništava i radi detektiranja plagijarizma, neetičkog publiciranja i konflikata u interesima. Kao rezultat toga, znanstveni časopisi su u opasnosti od povećane mogućnosti publiciranja neprovjerenih, neetičkih rukopisa,

te rukopisa male znanstvene vrijednosti, kao i nedoličnog ponašanja autora. Lokalni znanstveni časopisi zbog nedostatka etičkih uredničkih strategija, neprimjerenog opsega interesa, niske razine dokaza u publiciranim člancima i niskih stopa citiranja, pri aplikaciji za uvrštavanje u globalne citatne baze podataka budu odbijeni i to trajno ili pak na dulji vremenski period. Značajan broj neindeksiranih regionalnih znanstvenih časopisa svakodnevno zaprima rukopise za publiciranje od neetičnih autora i posredničkih agencija za uređivanje, iskorištavajući nedostatke u uredničkim strategijama i time dodatno oštećuje ugled časopisa. Kako bi obuzdali probleme s uređivanjem i publiciranjem, urednici znanstvenih časopisa prisiljeni su kontinuirano poboljšavati postupak recenzije i etičkog uređivanja, u skladu s preporukama međunarodnih institucija urednika, kao što su Međunarodni odbor urednika medicinskih časopisa [engl. *International Comitee for Medical Journal Editors – ICMJE*], Odbor za etiku u publiciranju [*Comitee for Publication Ethics – COPE*] i sl.

Članovi akademskih institucija i profesionalnih znanstvenih društava koja izučavaju problematiku znanstvenog pisanja i publiciranja iz zemalja jugoistočne Europe okupili su se u svrhu izrade smjernica i preporuka za znanstvenike i urednike znanstvenih časopisa te radi unapređenja metoda za prikupljanja sredstava za poboljšanje postupaka uređivanja i publiciranja. O navedenoj se problematici raspravljalo na Prvom mediteranskom seminaru o pisanju, uređivanju i publiciranju u znanosti, koji je u organizaciji Akademije me-

dicinskih znanosti Bosne i Hercegovine održan u Sarajevu od 2 do 3. prosinca, 2016. godine. Zaključci su opisani u Sarajevskoj Deklaraciji [1, 2].

Prihvatanje smjernica i preporuka koje su opisane u Sarajevskoj deklaraciji može pomoći u smanjivanju pojavnosti "štetnih" ili neetičnih postupaka publiciranja te istovremeno poboljšati vidljivost časopisa, autora članaka, znanstveni prestiž i indeksiranost bliskih znanstvenih časopisa čiji je osnovni cilj publiciranja sličan u odnosu na znanstvenu granu.

Strateške točke za djelovanje koje se preporučuju jesu: bolja informiranost o tijeku uredničkih postupaka i postupak i trajanja vanjske recenzije, bolja podrška stručnih i iskusnih uredničkih timova i poboljšanje definiranja znanstvene problematike koja se opisuje u ciljevima i uputama za autore časopisa, poboljšanje razumijevanja pridržavanja etičkih načela znanstvenog istraživanja, recenzija i publiciranja.

Sarajevsku deklaraciju o integritetu i vidljivosti znanstvenih publikacija [engl. *Sarajevo Declaration on Integrity and Visibility of Scholarly Publications* – **DIVA**] izradili su urednici znanstvenih časopisa zemalja jugoistočne Europe i Mediterana kako bi se povećao stupanj znanja o znanstvenom publiciranju i to autora, recenzentata i urednika a prema standardima prihvatljive prakse publiciranja [1]. Iako se smjernice i preporuke globalnih udruga urednika znanstvenih časopisa redovito ažuriraju i široko su dostupne, nemali broj regionalnih izdavača zanemaruje preporuke znanstvene zajednice i publiciraju beskorisne, suvišne i neetične originalne i pregledne članke. Urednici koji ne posjeduju znanja o postupku indeksiranja časopisa u bazama podataka Scopus i Web of Science [WoS] – prihvaćaju članke za publiciranje koje u svrhu publiciranja prijavljuju komercijalne brokerske agencije koje krše etičke normative autorstva i sukoba interesa.

Neke agencije čak i obećavaju publicirati članak svojih klijenata pomažući im da na neki način prežive postupak recenzije. Preporuke Sarajevske deklaracije usklađuju etičke i znanstvene dileme publiciranja na engleskom i izvornom jeziku malih znanstvenih časopisa, i to stoga jer standardi publiciranja trebaju biti isti za sve vrste časopisa koji provode recenzijski postupak [1, 3].

Vodeći svjetski stručnjaci, iz svih znanstvenih grana, ne čitaju znanstvene časopise koji publiciraju članke na regionalnim jezicima te su publicirani podatci neprepoznati iako u značajnom obimu mogu pridonijeti povećanju stupnja znanja. Velik je problem što prestižne multidisciplinarnе i specijalističke međunarodne biomedicinske baze podataka, kao što su Scopus i MEDLINE, indeksiraju i engleske i ne-engleske znanstvene časopise, te autori koji rabe neetične metode u publiciranju kao i profitabilne agencije koje podržavaju neetično publiciranje zbog zarade kontinuirano prijavljuju članke za publiciranje u navedenim vrstama časopisa. Zbog navedenih razloga preporučljivo je da svi urednici znanstvenih časopisa, posebice oni iz jugoistočne Europe, podrže inicijativu autora Sarajevske deklaracije te da poboljšaju upute za autore časopisa i publiciraju članke koji su znanstveno provjereni i podvrgnuti recenzentskom postupku. Nadalje, Sarajevska deklaracija treba poslužiti kao podsjetnik u svakodnevnom radu urednika, recenzentata i autora iz zemalja jugoistočne Europe o uporabi odgovarajućih znanstveno verificiranih preporuke u publiciranju uz pridržavanje etičkih načela. Potrebno je poznavati imena časopisa i izdavača koji su uvršteni na tzv. „*crnu listu*“ koju je uporabom „*open-access*“ znanstvenog bloga stvorio Jeffrey Beall. Popis časopisa nije vidljiv od siječnja 2017. godine, ali još uvijek su dostupne sigurnosne kopije.

Literatura / References

- [1] Mašić I, Begić E, Donev DM, Gajović S, Gasparyan AY, Jakovljević M, et al. Sarajevo Declaration on Integrity and Visibility of Scholarly Publications. *Croat Med J.* 2016;57:527-9. Medline:28051276. doi:10.3325/cmj.2016.57.527
- [2] Scholarly Open Access – Critical analysis of scholarly open-access publishing. Available at: <https://scholarlyoa.com/>. Accessed: May 10th, 2017.
- [3] Beall's List. Potential, possible, or probable predatory scholarly open-access publishers. Available from: <https://web.archive.org/web/20170112125427/https://scholarlyoa.com/publishers/>. Accessed: March 9th, 2017.